

Риста МИХАЈИЛОВИЋ

СЕЋАЊЕ НА ШТРАЈК ГРАЂЕВИНСКИХ РАДНИКА У ВАЉЕВУ 1940. ГОДИНЕ

Ваљевска организација комуниста, Окружни месни комитет и синдикални покрет утицали су на општа политичка збивања у овом крају, који су, на одређени начин, и карактерисали опште стање, развитак комунистичке партије и радничког покрета у земљи. Период од 1939. до 1940. године био је за Партију веома значајан, јер је она у том периоду имала и својих слабости, како се то каже, својих плима и осека, у организационом сређивању Комунистичке партије, у идејном подизању и учвршћењу, у отклањању разних слабости које су постојале у Партији. У том периоду је Комунистичка партија, не само у Ваљеву него и Ваљевском округу израсла у једну чврсту идејно-политичку и јединствену организацију, средила своје редове, бројчано се омасовила како пријемом нових чланова и кандидата у Партију, тако и у организацију СКОЈ-а. Тако јединствена била је способна да дочека настале економске и политичке проблеме, да усмерава и организује низ акција на економском и политичком плану. Она је својим идејно-политичким ставом и личним примером комуниста, нарочито успела да порасте њен утицај, у првом реду, радничке класе, на селу. Повезивањем свих демократских антифашистичких снага у борби за мир, за већу демократију, она се успешно пробила и извршила утицај на масе нарочито у време избора са осталим опозиционим покретима и партијама. После упорне борбе комунисти су остварили свој утицај у Синдикату, месном међустрковном већу, подружницама. Комунисти су били иницијатори штрајкачких акција, политичких манифестација (прослава Првог маја), борбе против скупоће, против нарастања опасности од фашизма. Партија је била иницијатор свих економских и политичких акција, а кроз све то растао је велики политички утицај Комунистичке партије у синдикатима и другим организацијама. Морам рећи да је борба против социјалдемократа, комораша, била врло тешка и оштра. Само да напоменем да је један од истакнутих социјалдемократских функционера био Лука Павићевић; непосредне контакте и утицаје вршили су Милорад Белић, Живко Топаловић и други. Сећам се да су социјалдемократи и радничка комора били принуђени после потпуне победе комуниста у синдикатима да са потписом Живка Топаловића шаљу окружницу у којој се ограђују од синдикалног покрета

Ваљева и проглашавају га илегалним. То је био последњи покушај да се заједно са тадашњом полицијом поведе борба против комуниста на изгубљеним позицијама у синдикату.

Међутим, насупрот тој акцији социјалдемократа Комунистичка партија појачала је своју активност на мобилизацији радничке класе, како постављеног захтева, тако и остварења економско-политичких, тако да није било ниједне подружнице, ниједног синдикалног струковног савеза ни професија која није у току 1939. и 1940. године штрајковала. Ти су штрајкови били добро организовани, одлучни, завршавали су се са успехом. Сећам се дрводељских радника који су у току 1939. године два пута штрајковали, штрајк је трајао по месец, месец и по дана и под врло тешким условима, не само због економског положаја радника, него под директним притиском полиције. Послодавци су били принуђени да потпишују колективне уговоре за скраћење радног времена, признавање синдиката као једине радничке организације за те преговоре, право на прославу Првог маја и друге економско-политичке захтеве. У тим штрајкачким акцијама значајно место заузима штрајк радника фабрике Вистад. Штрајк је трајао седам дана, и то под врло тешким условима — хапшење, протеривање, не само комуниста него и других активиста у синдикату. Непријатељи нису успели да слома штрајк, већ је фабрика Вистад, као војно предузеће, била принуђена да склопи колективни уговор и да прихвати захтеве радника. Ове економско-политичке акције које су успешно спровођене у синдикалном покрету имале су утицаја и на другим — познат је штрајк ученика средње-пољопривредне школе у Ваљеву, чију акцију је успешно организовала Организација Савеза комуниста омладине. Протестне акције у гимназији и осталим установама, тако да наставничка већа уз помоћ полиције, жестоко се обрачунавала са комунистима и симпатизерима из редова омладине.

Значајно је истаћи да се у том периоду од 1939. до 1940. године одржало неколико значајних састанака Комунистичке партије Ваљева, као што је Окружна конференција 1939. године на којој је вршена анализа и оцена политичког стања, а посебно оцена резултата на сређивању идејног јачања Комунистичке партије. Том састанку је присуствовала испред ПК Цана Бабовић и Вукица Митровић и дата је позитивна оцена стања Комунистичке партије, указано је на проблеме и дата конкретна смерница за даљи политички рад Комунистичке партије овог краја. На том састанку изабран је Окружни комитет, чији је састав био следећи: др Милош Пантић, Милан Китановић, Сава Станковић, Драгојло Дудић, Миле Милатовић, Обрен Николић, Влада Аксентијевић, Риста Михајловић. Друга окружна конференција је имала такође велики значај како за Комунистичку партију тако и за раднички покрет 1940. године. На конференцији је поднет реферат о политичком стању и даљој борби за утицај Партије у синдикалном покрету, а нарочито утицај Комунистичке партије на остваривању савеза радника и сељака и утицај партије на селу. На тој конференцији су изабрани делегати за Покрајинску конференцију Комунистичке партије Србије: Милош Пантић, Драгојло Дудић, Риста Михајловић. Тадашњи састав Окружног комитета, после избора, чине следећи другови: Филип Кљајић, Милош Пантић, Драгојло Дудић, Миле

Милатовић, Милосав Милосављевић, Милоје Радосављевић, Риста Михајловић, другарица Марић, Сретен Читаковић. У месном руководству Партије у Ваљеву били су: Неђа Крајачић, Обрад Стефановић, Јуре Салић, Жика Гајић. Такође смо у среским повереништвима у Лазаревцу, на Убу, у Мионици, Љигу, Лајковцу, Коцељеву, Обреновцу, имали познате комунисте револуционаре. Организација је тада бројала преко 80 чланова Партије, исто толики број кандидата и чланова СКОЈ-а. Такође је био велики број активних симпатизера Комунистичке партије, који су материјално и политички помагали Партију и примали задатке. Тај се број нарочито истицао у редовима радничке класе. Имали смо такође партијске организације и упоришта на селима. Све то, управо, говори о томе да су партијска организација у Ваљеву, чланови Партије у њој, партијска руководства, чинили једну снажну политичку организацију, која је начином борбе све више освајала масе радних људи и вршила утицај.

Са сахране убијеног радника Николе Шпољарића

Од посебног значаја за партијску организацију у Ваљеву, у овом периоду, била је помоћ Централног комитета и Покрајинског комитета Србије. Њихово присуство је било од великог значаја и они су допринели како сређивању идејно-политичког оспособљавања партијске организације у ваљевском крају, тако и конкретним акцијама. На дуже и краће време задржавали су се познати политички радници комунисти и револуционари, као што је Светозар Вукмановић — Темпо, Цана Бабовић, Петар Стамболић, Вукица Митровић, Радоје Дакић и други.

Све те акције биле су припремљене и праћене живом политичком активношћу Партије. Поред низа састанака и конференција, растуран је синдикални лист „Тједник“, затим прогласи Централног комитета КПЈ и Покрајинског комитета растурање листа „Пролетер“, растурање летака, а такође прогласа и саопштења Окружног комитета Комунистичке партије Ваљева. Сви су ти материјали растурани у Ваљеву. Истакао бих један од карактеристичних примера да су прогласи и листи уношени и у појну фабрику „Вистад“, и тада су наступале провале и хапшења у овој фабрици. Провале у партијској организацији Ваљева, Обреновца и Коцељева завршиле су се хапшењем малог броја комуниста који су се изванредно држали, нису никог одали. Управо овај пример говори о држању комуниста пред класним непријатељем. Истовремено је растао углед како тих комуниста тако и Партије у целини. У том периоду су биле богате и разноврсне организоване форме рада како у редовима радничке класе тако и на селу, стварани су илегални кружоци, где су прорађивани илегални комунистички материјали, као што је историја бољшевичке партије и друго. Такође је била врло развијена активност и утицај Комунистичке партије у радничким културно-уметничким друштвима („Абрашевић“), спортским друштвима („Будућност“), излетима у организовању радничко-службеничке задруге итд.

Истакао бих још један пример. Око 150 радника окупило се на састанку на Пећини код Ваљева. Тада је Светозар Вукмановић-Темпо говорио о спољној и унутрашњој политичкој ситуацији и борби радничке класе, у истицању платформе и борбе Комунистичке партије. Касније је полиција покушавала да дозна ко су све били на тој конференцији и ко је говорио, али је остало безуспешно.

Чинећи кратак осврт на стање и активност радничког покрета и Комунистичке партије ваљевског краја, желео сам да истакнем штрајк грађевинских радника и генерални штрајк у знак солидарности са оправданим економско-политичким захтевима грађевинских радника, који је трајао 48 часова у Ваљеву, где је потпуно замро економски живот, где су обуставили посао сви радници не само у фабрици Крушик, него и у осталим установама и предузећима. То је била снажна манифестација радничке класе и радних људи уопште, особито кад се данас човек присети каквих је све било акција, помоћи и солидарности села кроз које се остваривао савез радника и сељака овога краја. Мислим да најбоље потврђује и чињеница да је у историјским данима када су Комунистичка партија, Централни комитет и друг Тито позвали народ на устанак, у овом крају како радничка класа, тако и сељаштво, поштена интелигенција, листом прихватили позив и борили се у току народноослободилачког рата. Према томе, ако посматрамо, говоримо и оцењујемо значај штрајка грађевинских радника, онда он има свој шири значај.

Крајем 1939. године и почетком 1940. почели су радови на изградњи пруге Ужичка Пожега — Бања Лука, као саставни део јадранске магистрале. На деоницама Ваљево — Букови и Ваљево — Лозница радове су изводиле две иностране фирме. Градилиште је запошљавало око 33.000

радника. Састав радне снаге чине углавном неквалификовани радници који су дошли из Лике и Босне и сиромашни сељаци из села поред нове трасе.

Радови су обухватили нешто више од 50 километара јужно и западно од Ваљева. Положај ових радника био је врло тежак. Фирме, које су изводиле радове нису чиниле никакве претходне припреме за обезбеђење макар и основних животних потреба запослених. Радници су спавали по пећинама, под стенама, у импровизованим шупама и шталама. Наднице неквалификованих радника кретале су се од 2 до 2,5 динара на сат, полуквалификованих од 3—4 динара. Радно време је трајало од 10 до 12 часова, у ствари, и дуже јер се радило на акорд. Хигијенско-техничка заштита уопште није постојала. На раду је често долазило до лакших повреда. Некалоричну и једноличну храну, али зато врло скупу, радници су добијали у импровизованим кантинама, које су послодавци организовали. Због ниских надница и врло скупе хране често се дешавало, при недељним исплатама, да се цела радничка плата задржава, а било је случајева да је радник још и дужан остајао.

Окружни комитет Ваљева је одмах по отварању радова уложио напор да створи упориште међу грађевинским радницима и да их синдикално организује. Ослањало се углавном на раније организоване раднике, који су имали искуства у обрачуна с послодавцима.

Чланови Окружног и Месног комитета, као и чланови Месног синдикалног већа, одлазили су на радништа, где су одржавали састанке и конференције са радницима и говорили им о спољној и унутрашњој политичкој ситуацији, о њиховом економском положају, о начинима решења њихове ситуације, о борби радничке класе. Тако је створено партијско упориште од пет чланова Комунистичке партије и формирана синдикална подружница, а по деоницама језгра синдикалних активиста преко којих се одржавала непосредна веза са радницима.

После штрајка радника фабрике „Вистад“ почеле су се вршити припреме и међу грађевинским радницима за подношење захтева за побољшање услова рада и повећање надница. Почињу појединачне и групне акције по деоницама: тражи се побољшање исхране, снижење цена obroка, смањење радног времена, устаје се против закидања недељне зараде итд.

Послодавци реагују на тај начин што прете да ће отпуштати, а касније и почињу са отпуштањем извесног броја радника.

Из дана у дан захтеви радника расту, они траже потписивање тарифних уговора, које формулише синдикална подружница и преко радника подноси послодавцима тражећи преговоре. Кад послодавци то одбију, синдикална подружница формира штрајкачки одбор и позива радника на обуставу рада.

Дванаестог октобра 1940. године у 8 часова проглашен је штрајк грађевинских радника. Радници су напустили посао и пошли према граду. На траси пруге остављене су само штрајкачке страже. Свуд су биле бачене лопате и пијucci. Рад је напустило око 3.000 радника.

Уочи штрајка по деоницама су одржане конференције на којима су говорили: Милосав Милосављевић, Милан Китановић, Неђа Крајачић, Обрад Стефановић, Обрен Николић, Риста Михајловић и др.

На путу према Ваљеву, једну групу штрајкача са деонице Ваљево — Букови покушало је неколико жандарма да задржи. Жандарми су држали бајонете на пушкама, а њихов поручник је упозорно штрајкаче да је добио наређење да пуца уколико се не разиђу и не врате на посао.

— Пуцај, али ми назад нећемо! — узвикнуо је Неђа Крајачић са још неколико радника, раздрљивши груди, и пошао напред. За њим су пошли и остали вичући: „Нећемо назад“! Жандарми су се повукли.

На деоници Ваљево — Лозница жандарми су се кад су видели масу штрајкача, повукли у своју станицу.

У граду је у 16 часова одржан општи збор грађевинских радника на којем су говорили Милосав Милосављевић, Миле Милатовић, Риста Михајловић и два грађевинска радника.

Збору је присуствовало преко две хиљаде радника. Полиција је ћутала. У том моменту она није имала снаге да се на било који начин супротстави радницима. Радници штрајкачи добили су у овој акцији пуну моралну и материјалну подршку не само од радника, него и од осталих грађана Ваљева и околине. Одмах се организује кухиња за исхрану штрајкача у „Тешњару“ који је постао нека врста штрајкачке слободне зоне. Једна група жена активиста пријављује се да добропољно кувају. Створен је и фонд за помоћ штрајкачима. Поред прилога у новцу спроведена је и акција за прикупљање помоћи у природи. Позиву штрајкачког одбора и синдикалне подружнице масовно су се одазвали не само синдикално организовани радници и грађани него и сељаци околних села, посебно Клинаца и Драчића, чиме је, у овако значајном моменту, први пут остварена јака веза и солидарност између радника и сељака. Организатор прикупљања помоћи у селу био је неуморни комуниста Драгојло Дудић.

Окружни комитет позвао је комунисте са територије округа ваљевског да помогну штрајк грађевинских радника прикупљањем прилога и објашњавањем значаја штрајка. Прикупљање помоћи је организовано на територији Љига, Мионице, Уба, Причевића и Става. Захваљујући ангажовању комуниста није дошло до појава штрајк-брехерства иако је претила опасност од једне групе квалификованих радника, минера из камениолома Славковице, Кадине Луке и Ба.

Полиција је у првом моменту покушала да штрајк прогласи илегалним, политичким, који су организовали комунисти. Она је на тај начин хтела да га стави ван закона и изврши притисак на раднике да се врате на посао. Полиција је извршила концентрацију жандармерије са целе територије округа, а већ другог дана штрајка начелник је тражио помоћ и од Београда: „Немам довољно снаге да се супротставимо“. Из Београда је одмах послато појачање са групом агената управе града.

Забрањено је скупљање радника у групама и све врсте конференција и зборована. Без обзира на то, у току трајања штрајка чланови Окружног комитета, Месног комитета и синдикални активисти одржавали су стално мање и веће састанке са радницима и објашњавали им значај економске и политичке борбе радничке класе, политичку ситуацију итд.

Један вод жандарма даноноћно патролира градом. На сам дан штрајка на радилиштима су одржане синдикалне конференције. На једној

је говорио члан Окружног комитета Милан Китановић, обућарски радник и Косан Урошевић, опанчарски радник. Њих су жандарми ухапсили и увече у 6 часова протерали у ваљевски затвор. Одмах потом организоване су демонстрације пред начелством, вршен је притисак на власт и тражено да се ухапшени радници пуште. Демонстрације су почеле у 6 часова, а већ у 7 начелство је било принуђено да пусти ухапшене.

У међувремену штрајкачи обилазе градилишта и врше смену страже. Тада је дошло и до првог крвавог обрачуна полиције са радницима. Једну групу штрајкача, која је обилазила градилиште на прузи Ваљево — Букови и враћала се у град, пресрели су у селу Драчић жандарми. Николу Шпољарића, грађевинског радника и члана штрајкачког одбора, жандарми су ухватили и затворили у своју станицу. Тукући га кесницама песка они су ноћу између 13. и 14. октобра Шпољарића убили, а затим избацили на пут.

У току ноћи радници су нашли леш Николе Шпољарића и пренели га у град.

За следећи дан била је заказана сахрана, која је по својој масовности, расположењу, дисциплини, представљала једну од највеличанственијих демонстрација против полиције и режима уопште. На дан сахране поворка је кренула од зграде синдиката према гробљу. На челу поворке били су радници који су носили трнов венац и крваву кошуљу убијеног Шпољарића. Иза њих је ишла група радника са пијуцима, лопатама и мацолама, а потом ковчег. Маса од преко две хиљаде грађевинских радника, затим радника других струка и грађана Ваљева, ишла је у дисциплинованом реду, ћутљива и озбиљна. Са стране су корачали редари са црвеним тракама. „Абрашевић“ се налазио на челу погребне поворке.

Први говор одржао је код хотела „Гранд“ Вјекослав Споја. На вашаришту говорио је Ратко Петровић, а на гробљу Божа Божић. Затим је, при повратку код моста на Грацу, у присуству масе сељака који су се тога дана затекли у Ваљеву, одржао говор др Миша Пантић, позивајући присутне да се не растурају и да у реду прођу кроз град до кафане „Јадар“. Код кафане „Гранд“ поворка се опет зауставила и ту је говорио Саватије Станишић. Уз повике „Доле фашисти! Доле крваве убице! Доле режим!“ поворка је стигла до „Јадра“ где се у миру растурила.

Војска и полиција били су све време у приправности, али нису смели да интервенишу.

Али одмах после тога полиција предузима драстичније мере за обрачун са радницима: хапси око 20 најактивнијих радника у граду и протерује их, прогони комунисте, саставља спискове за даља хапшења. На једном списку су чланови штрајкачког одбора а на другом комунисти, међу њима готово цео Окружни комитет.

Затим, полиција врши покушај да се штрајк разбије преко Југораса. Начелство и фирме изјављују да пристају на преговоре, али само са представницима Југораса, који, са своје стране, у заједници са полицијом припрема провокације. Нашли су четири штрајкбрехера, који под окриљем жандарма сакривених по околним двориштима, почиње калдр-

мисање једне улице у граду. Чим се за то сазнало, једна група штрајкача пође да их разјурн. Истог часа на њих је пуцала полиција, којом приликом је смртно рањен грађевински радник Никола Томић.

Плашећи се нових демонстрација полиција је тело мртвог Томића пренела из болнице у гробљанску капелу да га тајно сахрани. Међутим, радници су то дознали, па је једна група са женом убијеног радника успела да се провуче кроз жандармеријске страже постављене око гробља, и присуствује сахрани убијеног друга.

Оваквим мерама полиција је, хапсећи, прогонећи, убијајући, првоцирајући, успела да нешто ослаби језгро штрајкачког покрета. Окружни комитет стога предузима противмере. Преко Месног синдикалног већа и штрајкачког одбора позива све раднике Ваљева да у знак солидарности са грађевинским радницима ступе у штрајк. и да истрају.

Генерални штрајк је успео — сви радници су обуставили рад. Ово је показало изванредно јединство и солидарност радничког покрета и велику политичку снагу Партије с једне стране, а с друге стране упорност и безобзирност полиције и режима да не бирају средства у борби против радничког покрета. Овим штрајком је постигнуто повезивање радничке класе у граду са селом. Великог утицаја на даљи развитак, борбу и напредак радника овог краја имала је већ показана спремност радника да ступе у одлучне окршаје за своја права.

Штрајк грађевинских радника у Ваљеву није се никада завршио. Послодавци нису хтели да усвоје радничке захтеве, а радници нису пристајали да раде под истим условима. Једино су се могли ту и тамо видети по неки од квалификованих радника, док је маса осталих напустила посао и вратила се својим кућама. Ускоро је дошао и рат те ова пруга никада није завршена.

У прогласу штрајкачког одбора крајем октобра 1940. године каже се, између осталог:

„Радницима, сељацима, омладини. Свој поштеној јавности.

За последњу годину дана цене животних намирница порасле су за 100—150%, а наднице грађевинских радника, која је и онако била бедна, остала је иста — некима је чак смањена. Док су послодавци све безобзирније цедили радну снагу, задовољно трљали руке и пунили џепове под заштитом истих оних органа власти и „чувара реда“ који не гоне шпекуланте, положај радника је сваким даном постајао све гори. Нарочито је био тежак положај грађевинских радника; са својом мизерном надницом нису могли ни себе да исхране а камоли да одвоје који динар и да га пошаљу кући, својим гладним породицама. Пошто су појединачни захтеви повишења надница остали без успеха, грађевинским радницима није преостало ништа друго него да заједнички устану у одбрану голог живота, свог и својих породица“.

Редовним путем, преко своје синдикалне организације УРСС-а, радници су поставили своје захтеве. Четири пута радници долазили у Среско начелство ради договора са послодавцима. Послодавци нису дошли. Али су зато позвали жандарме у своје канцеларије, и ту, уз њихово присуство, почели да отпуштају раднике без отказа. Све оне који би протестовали против незаконитог отпуштања, „чувари закона“ су одводили и премлаћивали. Почело је терорисање, злостављање и прога-

њање радника по деоницама и грађевинама. То је био одговор послодаваца и Среског начелства на мирне радничке предлоге о преговорима.

Тек после тога, радници, које овај бесомучни терор није могао заплашити, ступили су у штрајк. Послодавци су опет одбили да преговарају. У споразуму са властима изабрали су други пут за окончање рата: и истог дана један радник је платио својим животом верност својој класи. Послодавцима су затим притекли у помоћ нове чете жандарма и са њима и инспектор рада, инспектор јавне безбедности и повереник Радничке коморе — иначе плаћеници и бандити који су се већ раније истакли својом безобзирношћу у гушењу штрајкова. Међу издајницама радничке класе нашао се и кројачки радник Никола Пиштињат који је шпијунирао раднике у Радничком дому и достављао полицији шта радници намеравају. А неколико плаћених издајника, међу којима и злогласни Мирко Смиљанић и Јован Савић, провоцирали су поштене раднике по улицама Ваљева све док нису изазвали сукоб на пијаци 12.: жандарми су дивљачки отворили ватру на штрајкаче. То су биле „мере“ за гушење легалног штрајка грађевинских радника. Оне су се, очевидно, проводиле по напред утврђеном плану.

Послодавци су видели да раднике није заплашило ни мучко пуцање у месо, ни масовно хапшење, ни кундачење штрајкача. Тада је инспектор рада, 5 дана после почетка штрајка прогласио овај илегалним. По налогу послодавца жртве злочина, радници, проглашени су за злочинце, сав њихов живот проглашен илегалним. Они су предани на милост и немилост инспектору полиције и жандармима који су се сада као дивље звери бацили на њих. Посели су друмове и улице, све прилазе ка деоницама, кундачили, хапсили и протерали кога су год ухватили, онемогућили сваки прилаз радницима на терен, а истовремено послали међу штрајкаче своје плаћенике који су лагали раднике да је закључен колективни уговор и да је Подружница грађевинских радника УРСС-а наредила да се врате на посао. Злогласни Смиљанић упао је у радничке станове са жандармима и присиљавао раднике да иду на посао. У међувремену и радници фабрике Вистад поднели су управи предузећа захтев за веће наднице и побољшање радних услова. Послодавци су одмах приступили отпуштању радника и два дана касније, 17. октобра 1940, радницима је саопштено да су мобилисани као помоћна војска и да потпадају под војни закон. Ту се нарочито јасно показала тесна повезаност послодаваца и највиших власти у земљи, њихова решеност да не бирајући средства онемогуће сваку акцију изгладнелих радника.

Дивљачко гушење штрајка грађевинских радника је део општег плана потпуног поробљавања и обесправљења радничке класе. И тада је разумљиво што су послодавци и режим и овом приликом наишли на свесрдну помоћ „Збора“: издавши летак у коме бесрамно клеветају поштене радничке борце, не осуђујући ниједном речју крвнике а жалећи тобоже „заведене“ раднике као да они нису у ствари гладни него их је неко „наговорио“ да буду гладни — љотићевци су се овог пута солидарисали са послодавцима и полицијом, и показали своје лице „петоколонаша“, огорчених непријатеља радничке класе и чатавог радног народа.

„Штрајк грађевинских радника је угушен. Угушен је терором, убијањем, насиљем које није знак снаге властодршца већ њихове слабости. Убијају зато што не могу да придобију. Пуцају зашто што не могу више да провере. Али убијањем они неће застрашивати радни народ нити сломити њихову свету борбу. Грађевински радници су гладни и никакво их насиље наће „научити“ да гладују. Борба грађевинских радника није завршена нити је она усамљена. Капиталисти неће успети да застраше радничку класу и читав радни народ. На једном месту и у једном тренутку повукли смо се корак натраг, али на безброј других места широм целе земље, кренули смо неколико корака напред. Читав низ успешних акција наших другова и у другим местима су доказ да је могуће успешно се борити против изабљивања, пљачке и терора, за већи комад хлеба, бољи живот и слободу. Овога пута смо били принуђени да се повучемо корак назад зато што против уједињене реакције нисмо били довољно учврстили своје редове, нисмо били окупили око себе све оне чији су интереси заједнички са нашим, нисмо остварили своје јединство, мобилисали и организовали све своје снаге, оспособили све своје другове за тешку борбу.

Другови грађевински радници и остали радници, збијмо се око своје класне синдикалне организације УРСС-а, спремајмо се за своје велике нове борбе које нас очекују.

Другови сељаци! Потпомогните раднике који се боре за свој и ваш хлеб.

Поштени грађани Ваљева! Не дозволите да се по улицама вашег града пролива поштена радничка крв.

Доле насилници и крвници радничке класе!

Живели грађевински радници!

Живео класни раднички покрет УРСС-а!

Слава другу Николи Шпољарићу!“